

ՀԱՆԴԵՍ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԴԵՍՆԵՐՈՒ

ԱՐԵՒԵԼՔ. — Յընցող անակընկալ... Բաֆֆի, իբրևման, հայրենասիրութեան այդ պատկերները, պոլսական թերթի մը մէջ կանգնած... յաղթական նայուածք մ'ունին, նայուածքը անոր՝ որ կրակնեւրու և սուլններու մէջէն նպատակին կը հասնի:

Որքան երջանկութեան արցունքներ պիտի կաթկթին այդ պատկերներուն վրայ. որքան սիրտերու վրայ պիտի սեղմուին. որքան ընթունքներ թրթռալով՝ պիտի փռնջեն. Ոսկեղար:

Պոլսոյ մամուլը Ազատութեան աղօթաւ գիրքն է. ամէն թերթ էջ մըն է Պատմութեան յաւիտենական գրքէն փրթած. հոգիները, ազատ կապերէ, հեռի վանդակներէ կը սաւառնին եղբայրութեան անոյշ միջնորդարին մէջ:

Թիւրք զինուորականները՝ ազատութիւնը ձեռք բերելէն յետոյ՝ իրենց առաջին պարտքը համարեցան յարգանքի պաշտօն մը մատուցանել 1906ի հայ գերեզմաններուն. վաճմ երախտագիտութիւն, որ յուզեց եւրոպացիներն անգամ: Աւելի եղաւ կանը կայ սակայն. անոնք եկեղեցւոյ բնին ալ բարձրացած են իրենց եղբայրութիւնը աւելի հանդիսապէս յայտարարելու համար:

«Գում Գարուի Պատրիարքանիստ ընդարձակած աւել Մար եկեղեցին իր շրջափակներով նեղ կու գար ժողովրդեան և օտարագրներու այն յոգնախումն ու ծովածաւալ բազմութեան՝ որ եկած էր իր սրտագին շնորհակալիքն ու մաղթանքներն յայտնելու բարձրեան Աստուծոյ... ժողովրդեան խանդավառ անփերուն ու «կեցցէ»ներու մէջ ներս մտնելով Դուրեան Սրբազան իւր արժանաւոր տեղը կը գրաւէր... անտարանի ընթերցումէն վերջ՝ սեղանի վրայ ելաւ Դուրեան Սրբազան, բայց հագիւ թէ բերանը բացած՝ ժողովրդեան ընդհանուր ու բարձրաձայն փափազին վրայ ստիպուեցաւ տաճարին քովընտի ամպիոնը բարձրանալով խօսիլ իր քարոզը որ գրական գեղեցիկ ու գոհար ասութիւններու հաւաքածոյ մըն էր, հայրենասիրական վառ ու ան-

կեղծ զգացումներով առգորուած: Պատր. նորընտիր համակրելի Տեղապահ Սրբազանը ի զուր ինքզինքը զսպել կը ջանար... Դուրեան Սրբազանէն վերջ՝ ամպիոնին վրայ երեցաւ հեծելազորաց տեղակալ Գատրի պէյ, հայրենասէր և համակրելի երիտասարդ մը՝ որ խօսքը ժողովուրդին ուղղելով ըսաւ թէ... ամէնքս ալ հայրենակից եղբայրներ ենք, պէտք է որ ձեռք ձեռքի տալով աշխատինք մեր երկրին բարգաւաճման, մայր հայրենիքին օգտին համար: Օսմ. Սահմանադրութեան այս վերահաստատման մէջ մեծ բաժին ունին մեր հայ եղբայրները, որոնք շատ կեանքի գոհեցին, շատ արիւններ թափեցին, շատ նահատակներ տուին... Կեցցէ Ահմետադրութիւն, Կեցցէ Հայութիւն, Կեցցէ Հաւասարութիւն»:

Արեւը սկսած է հրատարակել Ռաֆֆիի խնդրէ: — Ոչ միայն հայրենասիրական խանդ բորբոքելու, մեր մեծ վիպասանը ծանօթացնելու, այլ նաև ռուսահայ լեզուն ընտանեցնելու համար Պոլսական Հայութեան՝ օգտակար միջոց մ'ընտրած է գիտնական օրաթերթը: Փափագելի է որ փոխադարձաբար հետզհետէ մերձեցման նոր ճալեր առնուն հայկական երկու մեծ հատուածները:

ՍՈՒՐԶԱՆԴԱԿ. — Մինչև հիմա կաթողիկոսական ընտրութեան խնդիրը միայն կար հրապարակին վրայ. այժմ պատրիարքութեան հարցն ևս կը ծնանի: Բայց արդէն ժողովրդական բուռն համակրութիւն՝ պաշտօնական ամէն գործողութենէ առաջ՝ կատարած է ընտրութիւնները. — իզմիրեան և Դուրեան. ահաւասիկ ամենուրեք կեցցէներէ պատկուած անունները: Սահմանուած է արդէն միոյն համար էջմիաձնի՝ միւսին համար Կ. Պոլսոյ գահը: Ժողովրդական կուռքեր: Բովանդակ հայութեան զգացումը հաստատուած է այդ արդար գնահատման:

Սահմանադրութեան յայտարարութիւնը բաւական ներշնչեց Պոլսահայ բանաստեղծները. խորհրդապաշտ զպրոցը՝ գործնա-

կան տեսակէտով՝ ո՛չ մէկ տեղ աւելի օգտակար էր որքան էլ. Պօլիս՝ ուր ամէն ճշմարտութիւն պէտք էր այլաբանական կերպով ըսուիլ: Նոր կեանքի երգիչներէն է նաև Պ. Ալիսաւան. «Ողջոյն Աբե» ու տանաւորին մէջ կ'երգէ.

Անոյշ արև բոցակէզ,
Ողջոյն, ողջոյն, ողջոյն քեզ.
Քեզ որ կու տաս ինձ այսօր
Ճանաչներուդ հետ բոսոր՝
Վըշտատառապ իմ սրբոսիս՝
Ազատութեան աւետիս...

Ո՛հ, ալ չի՛ կայ խոր խաւար
Զիկան ձեռքեր բռնաւար.
Որոնք կապտին զանձն անգին
Պատուոյն, ինչքին ու կեանքին.
Ու մեր մըտքին լայն, թըրթռուն
Սլացքն արգիլեն թևերուն...

Լեզո՛ւ, խօսք, գիր ու զբրիշ
Ազատ առէք ձեր թըրիշ,
Անջիւ խոհ, վեհ գաղափար
Պարզեցէ՛ք դուք քաջաբար:
Ո՛չ հալածանք կայ, ո՛չ ցաւ՝
Ասպարէզը բացուեցաւ...

Հին զբրիշդ իմ կանացի,
Ըզբեզ այսօր կոտրեցի.
Դու՛ն՝ ձեռքիս մէջ անձանձիր՝
Հերիք որքան զոդացիր.
Այլ ես ուժեղ, թելադրիշ
Պողպատ է կարծր իմ զբրիշ.
Հին զբրիշդ իմ կանացի՝
Ըզբեզ այսօր կոտրեցի:

Ալիսաւանը չէ՛ որ հին զրիշը կը կոտրէ, այլ Պօլսոյ ամբողջ զրագէտ դասակարգը. մտածողներու յաղթութեան երգն է այս. պէ՛տք էր, անհրաժեշտ էր երգ մը որ բազմամեայ տառապանքը հեզնէր այն հոգիներուն՝ որ իրենց զաղափարնելու խանձարուրքն և գերեզմանը կ'ըլլաւ ին՝ միանգամայն: Պօլսոյ մամուլը պիտի կարենայ ըսել.

Այլ ես ուժեղ, թելադրիշ
Պողպատէն կարծր է իմ գրիշ:

Բոլոր քերթողները հրապարակն են ինկած, մին «Ազատութեան արծիւը» երգելով, միւսը «Ազատութեան աստղը». և որքան զեղեցիկ ու պաշտելի ըլլայ ազա-

տութիւնը, չի՛ նշանակեր թէ իր վրայ գրուածներէն ամէնն ալ նոյնպէս ըլլան: Բայց խանդավառութեան բողբոջ մը կաւրի՛ է զրական կշիռը գործածել. միթէ՛ հիացման ամենէն ինքնաբերական, անկեղծ և հզօր արտայայտութիւնը անիմաստ բացազանչութիւնն մը չէ՛: Քերթողներէն մին ինքզինքը խոր վիրապի մը մէջ աւարած կ'ենթադրէ. չորս կողմէն որմը զինքը կը պաշարէ՝ տազնապեցնելով զինքը մըթութեամբ և անձկութեամբ. միակ սփռւածն է մ'ունի. զլիսուն վերև Ազատութեան աստղը կը ժպտի, ցնորական աստղը:

Այնտեղեանս վիհին խորէն լուսմած՝
Սիրտիս անիւթ աշքերովը անբարբառ,
Տարիներով ես մնացի քեզ յառած՝
Վիհիս խորէն ուրկէ հոգիս կը սուրար
Մէջէն ճամբուդ սրբութենէ՛ն լուսավառ...
Եւ բարձրացայ քու լուսագիծ համբայէդ,
Եւ ոսկեհոյլ սանդղաներէդ՝ զբարթուն
Խելապտոյտ, աշքերդս օդոյ, հեշտաւտ
Երկարելով չըթուկներս ազագուն՝
Ոսկեկրակ բաժակիդ յորդ լոյսերուն:

Գինովցնող բաժակն Ազատութեան, ուսկից ազգերու ծարաւը կը յագնեայ, ուսկից իմաստութիւնը կը բողբոջի մտքերու մէջ:

ԲԻՆԶԱՆԴԻՈՒՆ. — Հայերը՝ վաճառականութեան մէջ այնքան խոհեմ ու գործնական՝ քաղաքական կեանքի մէջ աւելի զգացում են գործածած քան միւսը: Ամենէն աւելի տառապած այդ ազգը՝ ամենէն լաւատեսներէն է: Բիւզանդիոնը տօնը յարմար քարոզը գտած է «կացութեան վտանգներն և փորձանքները» խմբագրականով, որուն յարմար քնարան մ'ընտրած է. «Աթուր կացէք, զի ո՛չ գիտէք երբ ժամանակն իցէ »:

«Կը յուսմք, սիրելի ընթերցողք, կը գրէ նա, որ հին Աթուրին մարդիկը սիրով հանդուրժեն Ազատութեան նոր շրջանին: Այնքան հարուստ և ազգեցիկ փաշաներ, Պէյեր, Էֆէնդիներ կ'օգտուէին հին Աթուրին իրենց անհամար արբանեակներով միասին, որ բնական է ենթադրել՝ թէ փորձեն հին վիճակը վերահաստատել: Անոնք պիտի շնան խռովութիւն հանել, կացութիւնը դժուարացնելու համար, որպէսզի պատրուակ ունենան միջամտելու: Միթէ՛ չտեսնաք հայկա-

կան ղեկավարութեան թէ Լայերը Զարդի
նուգողներն ինչպիսի միջնակարգ կը գրգռէին,
պատուական գտնելու համար: Դոյն այդ զազոր
արարածները շահ ունին նոր Ռէժիմը տապալելու՝
յո՛ւր արքայի մէջ ունին նոր Ռէժիմը տապալելու
տակաւին թափած չեն բողոքում: Իրենց տրա-
մադրութեան տակ ունին առատ Դրամ, Չէնք,
կարեւոր դիրքեր, նախկին խափէններու, Սոփա-
նիներու, աւագանիներու և օտարաշէնի էնդի-
կաններու վտանգները... Լայերու պարտքն է
սիրտը վարտել մեր թիւք եղբայրներու հետ,
և զգուշանալ ամէն արարքէ, ամէն խօսքէ, որ
կրնայ գանձող դառնացնել մեզ դէմ... պէտք է
զգուշանալ Լայաստան պրօպագանդ, կամ անկախ
Լայաստանի մը կազմութեան խօսքեր գրուցելէ:
Ազգին լրջամիտ գտուած մեծամասնութիւնն հա-
մարտն է որ թուրքոյն Լայերուն վիճակին բար-
ւոյն մը, որը անձնական համակարգը կը ցուց-
նեն մեզ, և մեզ հետ միասին կ'անդին հին
կործանարար դրութիւնը: Անցնելոյն համար մենք
որ պահած չենք բուն ազնիւ ժողովրդին: Մենք
որ կապեր էինք այն պատուական ժողովուրդը
մեզ դէմ գրգռող, զինող, յարուցանող հին Ռէ-
ժիմին դէմ: Այն Ռէժիմն ահա ինկաւ և հիմա մեր
սիրտին Ազգին շահը կը պահանջէ որ թուրքերուն
հետ ձեռք ձեռքի տալով, Լայն ի գործ դնենք որ
մի գուցէ հին Ռէժիմը վերահաստատուի... Մի
գուցէ ծայրայեղութիւն մը գործուի և գեղեցիկ
յոյսերն երգել հիմա ցոյցին: Կ'ողովն (օտարաշէն)
Օսմանեան քաջարի բանակն ալ, որուն բոլոր ուժն
ի նպատակ Ազատութեան ու Բարենորոգման գոր-
ծադրութեան, բայց կը վախճան որ մի գուցէ
ծայրայեղութեան մը երեսնէ զինուորական բռն-
նապետութիւն մը հաստատուի օր մը: Բոլոր
այս չարագուշակ ենթադրութիւնք իրականացած
են եւրոպական ազգերուն անցելոյն մէջ, և մո-
տեք ալ պատահեցան Ռուսոյն և Պարսկաստա-
նի մէջ, ուր Ազատասէրներուն չափազանցու-
թիւնները պատուական տուին խաւարեալներուն՝
Զարդեր կազմակերպելու և անհամար անմեղներ
կոտորելու»:

Որքան անսովոր է մեր ականջներուն
այս բուռն ու կրքոտ ոճը, նոյն իսկ խո-
հանութեան դասերուն մէջ գործածուած,
և հասած իր գերագոյն աստիճանին՝ երբ
խօսքն է հին Ռէժիմին նկատմամբ: Անկից
օգտուողներն՝ Պատասխար եղան անոր: Ի-
րենց բաղդը շինեցին՝ անոր հիմքը կոր-
ծանելով: Այսպիսիներն էին Չէքքի, Զիւր-
իլզէթը՝ հայկական Զարդերու կազմակեր-
պիչը, ևայլն: — «Ալփալան»ի Արձա-
գանգը օգտակար խրատներ ունի և ազ-
գասիրութիւն,

իր գաւազն ինչ ընէ պարտի լաւ հայ մ'արդ՝
(Արձագ.) — Զայ մարդ:
Զայ մանկան ո՞վ կարող է տալ սիրտն Զայինս.
— Զայ կինս:
— Ազգատեաց Զայն ինչ է սիրտին մէջ Զայոց.
— Զայ օձ:

ՄԱՆՁՈՒՄԷ. — Գասիմի օրաթերթը՝
«ազատական անկախ օսկան»ի վերածուած
կը ներկայացնէ հայրենասիրական էջեր՝
Առում Երաճանեանէն, Արշակ Չօպա-
նեանէն, Աւետիս Ահարոնեանէն: Տարինե-
րու կարօտ մըն է, տարիներու ծարաւ մը
որ կը յազենայ:

Մանգուտէ յարձակողական դիրք մը
բռնած է. անինչայ կը հարուածէ անոնց՝
որ բազմամեայ արդար ատելութեան մ'ար-
ժանացած էին: Սակայն՝ ազատական օս-
կանը՝ զիտէ չափաւորութիւն սովորեցնել
երբ ազգին շահը այդ կը պահանջէ:
Անման եռանդով մը կ'աշխատի ժողո-
վրդական գիտակցութիւնը զարթեցնել ու
զինել զանիկա օտար միջամտութեանց դէմ:
Գերմանիոյ լրբութիւնը այլ ևս սահման
չունէր. գոհ չէր օտար երկրի մը մէջէն
իր ճամբան բանալով. կ'ուզէր բնիկները
կողոպտել, անոնց օրակարները խլել ձեռ-
քերէն: Իր գանձը առաւել ճոխացնելու հա-
մար, և թուրքոյն ժողովուրդը պէտք էր
զանիկա բարեկամ նկատել, պէտք էր ա-
նոր երախտագէտ ըլլալ...

«Երբէք չէինք կրնար Գերմանացիներուն մասին
աննպատ քան մը գրել, մեր ժողովուրդին շա-
հեր անտեսուած, զլացուած էին, կ'ուզէինք
հասկնալ, բողոքել, բայց գրաքննիչը չէր ձգեր...
նոյն իսկ չէր ներուր մեզի որ Անգլիոյ գրական
նութեան վրայ ուզած յօդուածնիս հրատարա-
կենք: Եւ եթէ՛ Աստուած մի արտօսէ՛ գերման-
ներու հակապետ քան մը գրել համարձակէինք
սող ընդ մէջ... Թերթը կը գոցէին... առևտրա-
կան տեսութեան մը մէջ Բիւզանդիոն կարծիք
յայտնեց թէ գերմանական չեմ յիշեր որ վաճառ-
քը փութած է, արժէք չունի. գերմանական հիւ-
պատոսարանէն «մաթպուլաթ» վազեցին իսկոյն՝
և Բիւզանդիոնը զոցել տուին: Ո՞վ ազատ Գեր-
մանիա, որ ուրիշին ազատ չըլլալը շահագործե-
լու կը ջնասայիր: Պերիքին լրագիրները իրենց
ուզած կերպովը կը խօսէին մեր երկրի գործ-
րուն վրայ, Պերիքին քաղաքականութիւնը ոգի
ի բոխն կ'աշխատէր շուրջ ձգելու մեր պատուա-
կան երկրին օգտակար եղող անգլիական առա-
ջարկութիւնները, չէինք կրնար պատասխանել
գերման լրագիրներուն»:

Սակայն իրողութիւնը ապացուցուց թէ բարոյական աշխարհակալութենէ առաջ՝ կարելի չէ ժողովուրդ մը ճշմարտապէս նուաճել՝ տնտեսական կամ քաղաքական տեսակէտով։ Վրէժի զսպուած աղաղակը օր մը թնդաց ահաւոր որոտումներով։ Գերմանիա զգաց՝ բոլոր ազգերու առջև՝ թէ որքան տգեղ, որքան հակակրեւի էր ինք, և Անգլիան՝ իր նախանձորդը՝ որքան անկեղծութեամբ սիրուած։ Ստամպուլի փողոցներուն մէջ «կեցցէ՛ Անգլիա» աղաղակին հակադրական պատասխանն էր. «Անկեցի՛ Գերմանիա»։ Ոչ մէկ արարած պէտք է զտնուի այս պայծառ արևուն տակ՝ որ չհրճուի անարգ, անգութ, հասալէր շահաւորութիւնը այսքան անախիճակ կերպով ծանակուած տեսնելով։ Որքան ողորդական է սակայն դրութիւնը. արհամարհուիլ անկից՝ որուն այնքան խանդակաթ զորով ցոյց կու տար։ Այսուհետեւ թիւրքիոյ ժողովուրդները պէտք չէ նոյնքան համբերող ըլլան իրենց կողպատողներուն նկատմամբ։

Մահմուտ ձերպէտտին փաշա քանիցս անգեր է ժամանակին որ այդ Գերման (երկաթուղոյ) ընկերութիւնը իր մենայնորձն՝ կաննադրութեան համեմատ՝ հարիւրին 95ը տեղացի պաշտօնեաներ գործածէ, Եւրոպայէն բերելով միայն այնպիսի ճարտարագէտներ զորս կարելի չըլլայ հայթհայթել հրապարակին վրայ։ Ընկերութիւնը կարեւորութիւն չտուաւ այս արդար պահանջուին, մին, և հագրութեան բարեհաճեցաւ ֆէրիյի բաղձրամամի վերածել, և դիւանատունէն ներս՝ զԷլիսարկի տեղ՝ ֆէս դնել տալ։ Կը յուսանք թէ ընկերութիւնը տեղական շահերուն հանդէպ աւելի յարգանք ցոյց պիտի տայ, պիտի ճամբէ իր օտար պաշտօնեաներուն լեզունը, և հետզհետէ իր դիւաններուն մէջ պիտի գետեղէ տեղական պաշտօնեաներ, որոնք զաւակներն են այն երկրին՝ որուն մէկ մասին շահագործութիւնը յանձնուած է այդ ընկերութեան։ Գերմանացիք ինչ պիտի մտածէին այդօք, եթէ օսմանեան ընկերութիւն մը իրենց հողին վրայ գործէր այս պայմաններով։

Սահմանադրութիւնը զարմանալի արդիւնք մ'ունեցած է. բոլոր ժողովուրդը մանկական անմեղութեան կը վերադառնայ. ազատութեան հրատարակումէն ի վեր ո՛չ մի գողութիւն և սպանութիւն չէ արձանագրուած. — պէտք է դիտել սակայն՝ թէ

մեծագոյն աւազակներն արդէն աքսորուած էին. — Պաշտօնընկէցութեան եռանդ մը ամէն տեղ. — Հրեայները իրենց քահանայապետին տեղակալը հրաժարելու ստիպած են՝ 20 տարուան փափագի մը համաձայն. —

ՆՈՐ ԹԵՐԹԵՐ. — Գրական նորութիւններու տեղատարափ մը պիտի ունենանք. — Միհրան էֆ. Մարտիրոսեան թոյլտուութիւն ստացած է «Ազգասէր» անունով հայերէն՝ և «Ճիհան» անուամբ թիւրքերէն օրաթերթները հրատարակելու։ Ռեքլամի համար բազմալեզուեան օրաթերթ մը պիտի ծնանի. կալքոշ և Գ. թորոսեան «Մազդէկ»ը զաւելտաթերթի պիտի վերածեն. — Թատրոնը ազատ է, հայերէն ներկայացումները թոյլատրուած։

«Վկիտար Թէփէի թատրոնին մէջ հանդէս մը կը տրուի գուտ հայերէն լեզուով, առաջնորդութեամբ ողբերգակ դերասան Էնովք Շահէնի։ Մէկ քանի երիտասարդ հրապարակագիրներ բռնախօսութիւններ պիտի արտասանեն։ Թատերական մասը պիտի կազմէ Քուէի նշանաւոր Գուրբիլինըն՝ գործադուշը։ Ետքը ձմեռը զուարթ մենախօսութիւն մը Շահին Յովհաննիսեանէ, և Օրիլոյէ՛ Երեք հատուած, Էնովք Շահէնի կողմը»։

Առաջին անգամն է՝ այնքան տարիներու ընդհատումէն յետոյ՝ որ Հայերէնը բնի վրայ պիտի բարձրանայ։ Յուսանք ան հետզհետէ պիտի կարենայ քացատրել հոգեկան այն բոլոր յուզումները՝ որոնց փութորկիներուն վրայն նաւեց հոյ հոգին՝ այս գեղեցիկ բոպէին չհասած։

ԶԱՆՊԱԿ. — Պօլսահայ թերթերը կհանգէ զուրկ՝ գիտական և դպրոցական հանդէսներ կը թուէին՝ ռուսահայ օրագիրներու համեմատութեամբ։ Գերբ փոխուած է ներկայապէս։ Կովկասեան թերթերը հրապուրիչ չեն. հետաքրքրական կը դառնան՝ երբ Պօլսահայ կհանրով զբաղին։ Զանգակի թիւրքիոյ Սահմանադրութիւնը ոգևորութեամբ կ'ողջունէ նախ իբրեւ լուսաւոր թուական մը թիւրքիոյ բոլոր ժողովուրդներուն և մանաւանդ Հայոց համար, և

յետոյ՝ որովհետեւ ան գործադրումն է վճիռ-
ներուն այն Պարիզեան Համաժողովին՝ որ
Դաշնակցութեան նախաձեռնութեամբ գու-
մարուեցաւ: Չանգակ բոլորովին լաւատես
չէ դէպքին նկատմամբ՝ և կը զգուշացնէ
յուսափաբութիւններէ՝ հակահարուածի մը
հաւանականութիւնը նկատելով: Սահմա-
նադրութեան յայտարարման նախօրեակին՝
«Իէյլի Նիւզ» ւրագիրը և Անգլիական
խորհրդարանը կը զբաղէին Հայկական
հարցով, կրկու պատգամաւորներ Օ' Gra-
dy (ընկերվարական) և Trevelyan (ա-
զատական):

«Հարցումներ ուղղած են արտաքին գործոց
նախարարին վասպուրականի վերջին սարսափ-
ների առիթով: Կրկուքն էլ յատկապէս մատնա-
նիչ են անում Արաղայի Խաչէն գիւղում տեղի
ունեցած քստմեղի դէպքերի ստուգումը: Հարց
են տալիս՝ թէ Անգլիան բողոքած է Բարձրագոյն
Վստի մօտ, միջոցներ ձեռք առած է կանխելու
համար ապրիլին վստում տեղի ունեցածի նման
դէպքեր... հաւանական է որ իտալական պատ-
գամաւոր Lasci հարց դնի ապրիլեան կոտորած-
ների հեղինակներին պատժելու մասին»:

Անգլիական, ֆրանսական և գերմանա-
կան թերթերը՝ խօսելով թիւրքական յե-
ղափոխութեան ծագման մասին, կը ճա-
ռեն նաև Պարիզի համաժողովին վրայ,
չեշտելով նաև Դաշնակցութեան դերն ու
գործունէութիւնը՝ այդ պատմական դէպ-
քին մէջ:

«Առթիւն օգտուելով՝ Տէյլի Նիւզը ներքոյ
կարդաց հայ ժողովրդի կուստուրական յատկու-
թիւններին: «Թիւրքիոյ տագնապը» առաջնորդո-
ղի մէջ շեշտում է այն միտքը՝ որ Անգլիան չի
կարող մոռանալ Հայերին: Մի ուրիշ առաջնոր-
դողում «Թիւրքիոյ ապստամբութիւնը» վերնա-
գրով՝ այդ թերթը Հայերին է վերագրում ապու-
սամբութեան յագացումն ու ղեկավարութիւնը:
«Այդ ընդունակ ցեղը—ասում է յօդուածագիրը
Հայերի մասին—որ էնպէս եւրոպական է իր կըր-
թութեամբ ու մտքի զարգացողութեամբ, նա է
անկասկած մատակարարել շարժման ուղիներին»:

ՅՈՒՇԱՐԱՐ. — Գեղարուեստական հան-
դէսը նոյն հաճոյքը կ'ընծայէ ինչ որ՝
Թատրոնի մէջ՝ իրարու յաջորդող տեսա-
բանները՝ զօսուցիչ ներկայացման մը պա-
հուն: Իր յաջորդութիւնները պատուաբեր

են ազգին. կ'ապացուցանեն անոր մտա-
հոգութիւնը՝ իր Արուեստի ապագային նը-
կատմամբ: «Մուրճ»ի զաղարւումէն յետոյ՝
Յուշարար միակ թերթն է՝ զբական և գեղ-
արուեստական ընթերցումներու ծարաւը
զովացնող: Պատկերազարդ՝ նա կը ծա-
ռայէ թատերական գործիչները ծանօթացը-
նելու նաև անոնց՝ որ զուրկ են զանոնք
բեմին վրայ ծափահարելու առիթէն:

Վերջին թիւին մէջ (6-7) Ա. Վրդը կը
խօսի «լեզուի» խնդրոյն մասին. Թատրոնը
ամենամեծ ազդեցութիւն ունի ժողովրդեան
մը ոչ միայն զաղափարներուն՝ այլ զա-
նոնք արտայայտող գործիքին վրայ: Թող
բեմին վրայէն հնչէ գեղեցիկ հայերէն մը.
անոր զգուշ թրթուռները պիտի ջնջղին
օդին մէջ. անոնք հանդիսականներուն պի-
տի հետեւին, անոնք հայ տան մէջ պիտի
մանեն, անցնելով ի հարկէ՝ փողոցներէն:
Այսպէս իրական անձնաւորութիւնները հա-
յերէնագէտ դերասաններուն պիտի նմա-
նին, ճիշդ ինչպէս ասոնք կը ջանան ի-
րականները ներկայացնել: Բայց դժբաղ-
բաբար՝ կովկասու մէջ՝ «Դերասանները
հայերէն չգիտեն...»:

Յանցանքը սակայն դերասաններուն չէ.
անոնք՝ թութակի նման՝ պիտի աւտասա-
նեն ներկայացուած գիրք մը. պախարա-
կելին՝ Թարգմանիչը: Յանցանքը Թարգմա-
նիչներուն է. «գրականութեան ամենա-
ղըճար ճիւղերից մէկն է պիեսների Թարգ-
մանիչը... Մեր Թարգմանիչներից շատերն
էլ հայերէն չգիտեն»:

Ինչ միջոցների են գիտում Թատրոնի ղեկա-
վար շրջանները այս ցաւալի երեղոյթի առաջն
անելու համար: Թիֆլիզի դր. ընկերութիւնը
անցեալ տարի ի յիշատակ հայ Թատրոնի յիտ-
նամական լաւագոյն թարգմանութեան համար
1(X) րուբլմանց մի մրցանակ հաստատեց: Ու-
րեմի՝ մենք հաստատապէս համոզուած պէտք է լի-
նենք որ տարին միմիայն մի ընտիր թարգմա-
նած պիէս պէտք է ունենանք — այն էլ հարց է
— եթէ մրցանակի արժանի պիէս լինի:

Միակ միջոց մը կը մնայ լեզուի ա-
զաւարդումը խափանելու: Լաւագոյն թարգ-
մանիչներու յանձնել թատերական գոր-
ծերն հայերէնէ վերածելը, իստու ըլլալ

առաջարկուած թատերախաղերու լեզուին նկատմամբ:

Ճարտարապետ Թորոմանեան ունի հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը՝ Անւոյ պեղումներու մասին. տարւոյս մէջ եղած նորանոր հետախուզութիւններն ալ տուած են հետաքրքրական արդիւնքներ:

«Միջնաբերդի հիւսիսային լանջը բարձրից մինչև ստորոտ բացւեց, և մի հնազոյն գերեզման գտնւեց արձանագրութեամբ: Պալատի առևմտեան դրան առաջից գտնւեց զոգաւոր մի հին բիւզանդական ոսկի դրամ: Նոյն պալատի պագլիքը սրահի տակից դուրս եկան բազմատեւ սակ գածէ ձուլուած զարդարանքներ և գեղարուեստով փորագրած փայտի քանդակներ: Գլտնւելուց մի սուր 95 սանթիմ երկար և 6 սանթ. լայն. երախակալի ծայրը վերջանում է մի գրնտով, պատեանը և արծաթը փտած են: Գտնուեցան նաև բազմաթիւ ոլումնակալներ որոնց ծեփով կ'ըլար կան ճարտարօրէն գծւած մարդոց գլուխներ, թռչուններ և ծաղիկներ: Դարձեալ նոյն տեղից մի կտաւէ քսակ՝ 55 հատ պղնձեայ դրամներով, մի թանքաման՝ թանաքը մէջը չորացած, Տիգրան Նոննից քարափոր դամբարանում գտնւեց 5-6 տարեկան մի աղջկայ փտած դիակը, բայց հագուստը գրեթէ անփուտ մնացած. հագած է մի սպիտակ մետաքսէ շապիկ, մետաքսէ թոկով մէջքին կապւած. թեքերին հարսած են ոսկեթել բանւած իլխանական տոհմի բազակապեր: Այդ դագաղի մօտից գտնւեց ցանցակերպ ասեղնագործւած մի կտոր, որի վերայ ոսկի թել լինով և մետաքսով բանւած է ամենագեղեցիկ և խիտ բնական գծերով մի զոյգ վագր, մին մեծ և միւսը փոքր: Ձաքարէ սպասալարի պալատի պեղումները դեռ չեն սկսւած: Դարձեալ պալատից գտնւեց երկու կտոր փայտ՝ 6 մետր երկ. և 20 սանթ. լայնութեամբ ամբողջապէս չքեղ կերպով քանդակւած: Վերջեց գտնից Արուսայիդ Բենատուր խանի հրովարտակ արձանագրութիւնը, որ փորագրւած էր արևմտեան պատի վրայ, և կործանւած էր 1896 թ.: Նրա մօտից գտնւեց ուրիշ մի քանի չքեղ արաբական քանդակներ և արձանագրութիւն, մէկն էլ հայերէն արձանագրութեան կտոր, որից մնում է «ի թագաւորու թեան Գագկայ» բառերը:

Հայաստանի հողը մեծ դիւանատուն մըն է: Անին անոր մէկ դարակն է միայն: Պէտք է որ բոլոր կնքուած վաւերագիրները դուրս ելլան այժմ՝ կանաչներու և ծաղիկներու ծրարոցէն:

ՀԱՅԵՐԷՆԻ ԱՌԱՋԻՆ ՀՈՂՈՎԸ ԻՆՉՊԷՍ

ՊԵՏԻ Ե ՆԵՐԿԱՑԱՑՆԵԼ

Միւր քերականագէտմտերութիւն

Հայերէն Քերականութեանց մէջ՝ երբէք որոշ կերպով ներկայացուած չէ զբարարի առաջին հոլովը: Քերականութիւններէ ու մանց մէջ կը ներկայացուին երկու հոլովութեան, Տիտանայ և Սիւման, յիտոյ աւանց կը յաջորդէ բառացուցակ մը այն զոյականներուն՝ որ իրենց վրայ կ'երթան. թէպէտ ասոնցմէ շատեր բացառիկ երևոյթներ կը պատկերեն՝ բայց իրողութիւնները կը ներկայացուին՝ առանց զանոնք իրարու մերձեցնելու և դասաւորելու. ուրիշ քերականութեանց մէջ բացառութիւններ անուան տակ կը շարուին անոնք մի առ մի, մինչդեռ կարելի էր թերևս անոնց մէջ հասարակաց կէտը գտնալ:

Քերականական տարբերութիւնները կարելի է հետագայ պատկերին մէջ ամփոփել:

Ա). Բառին վրայ աւելցնելով հոլովանիշ ա տառը, կ'ունենանք

1. ալ — Տիտան—այ
2. եւայ — կիս—եայ
3. սն — ծաղկ—ան
4. եւան — հանգստ—եան
5. ուան — մահ—ուան

Բ). Բառին մէջտեղ՝ վերջին գրէն առաջ աւելցնելով ա տառը.

6. սն — սերմ—ան
» — անու—ան, ձեղու—ան
» — սե—ան
7. » — շան, տան (փոխանակ «շու—ան, տուան»ի.)
8. » — գարն—ան (փոխանակ «Գարուան, Աշուան»ի.):

Ինչպէս կարելի է այս ութ երևոյթները ըստ կարելոյն խտացնել, ամփոփել, խոյս տալու համար ձանձրանալի ստորաբաժանումներէ: